

El bluf amb l'etern xup-xup

Des que va construir l'espectacular Museu Guggenheim a Bilbao, el californià Frank O. Gehry apareix com el guru de l'arquitectura.

Ara, i fins el 17 de febrer de 2002, aquest mateix recinte acull una exposició de les maquetes i treballs que l'han fet mundialment reconegut.

Jesucrist Gehry Superstar: com un home esdevingut Déu embriuixa amunt i avall banquers i alcaldes, amb cossos espacials nuvolosos d'una lluïssor argentina, que es cargolen i vinclen de dolor. Per què pateixen? Perquè el seu senyor i mestre els arruga i esclafa, els deforma i abonyega, els violenta i els trenca, amb una ira expressiva deslligada ignora totes les regles de l'arquitectura; si fa no fa, la clara interacció del suport i el pes, la diferència entre sostre i paret. Un petulant Zampanò de l'arquitectura actiu, un furios destructor de cubs, cúpules i quadrats, un enemic pompós de la geometria clàssica i la simetria. Un renovador nou; un revolucionari fins i tot?

A poc a poc. L'espectador sensat identifica abans un musical mut que una revolució. L'arquitecte americà Frank O. Gehry, de setanta-dos anys, domina amb virtuosisme l'estètica de l'últim crit, de la sorpresa i del gran efecte. És, abans de res, un professional elegant, un geni de la pròpia comercialització.

Les seues noves construccions convulsives cauen en les ciutats i els paisatges entre Praga i Bilbao com llamps –però són sempre els mateixos llamps, són melodies ben calculades que es reconeixen de seguida i amb marques comercials, emblemes per al capó produïts tant individualment com en sèrie–.

De la mateixa manera, ara les escup a Alemanya en gran quantitat: dimecres de la setmana passada va posar la primera pedra d'un museu a Herford (Westfàlia), dijous va inaugurar a Hannover una torre d'oficines, dissabte va visitar la seua nova construcció per al DG Bank a Berlín. Ja fa dos anys que s'havia revestit però no fa gaire que ha

adquirit la forma perfecta. I al petit Bad Oeynhausen es va inaugurar aquest setembre un projecte d'ajuda a la infantesa construït per Gehry i finançat per McDonald's.

I perquè no crida l'atenció aquesta estratègia de la reproducció permanent, el productor s'entusiasma; cada una de les seues construccions és com una història d'amor: "La darrera sempre és la més excitant i fa que les anteriors s'esvanesquen." L'intel·ligent guru dansa pertot arreu sobre un fum d'obres en construcció; però en cadascun d'aquests llocs jura que aquell és un lloc especial pel qual sent una pregona estima.

Als clients, els agrada sentir-ho. I no sols a ells. Tant se val si Gehry presenta un model de museu a Nova York o inaugura la torre d'oficines a Hannover: cada aparició es converteix en un esdeveniment celebrat amb molta pompa, es filma, es fan fotos, es redacten textos i es mistifica fins que trontollen les parets; bé, ja trontollaven abans. I sempre hi fa acte de presència l'alta societat local, no fóra el cas que l'estrella mundial els volguera donar la mà.

En qualsevol cas, Gehry és ara com ara l'arquitecte més famós que hi ha al planeta. Tant de *glamour* com ell no en té ningú. Ha assolit aquest estatus treballant amb perseverança en la darrera dècada, amb innumbrables edificis espectaculars, que s'estima més de revestir amb metall lluent, com si hagueren de resplendir en un concert de música pop. Són, al capdavant, belleses nocturnes que volen ser il·luminades amb canons de llum. Pures dives monumentals sense cantons i amb poques arestes, la irisan superfície de les quals bombolleja, s'estufa i tremola ben bé fins al límit del caos. I és que aquest home no fa cases, dissenya explosions. Salten a la vista, i també fan saltar els nervis.

Aquestes escultures transitables no sols són sol·licitades a la seua terra, sinó sobretot a Alemanya, el país d'origen de les escrupoloses normes de construcció, on normalment ni tan sols és permès construir un mirador. Ara bé, Gehry només hi va si el deixen fer el que ell vol.

Ja als anys noranta va agrair la República Federal amb uns quants murs,

en els quals treia de polleguera la tectònica; per exemple, amb l'edifici d'una companyia a la vora del Rin, a Düsseldorf, que feia unes ones extàtiques.

Entretant, ha eixamplat molt de pressa el seu radi d'acció per tot Alemanya.

Aquest infatigable artista de l'arquitectura aposta amb desimboltura per la multiplicació infinita del seu xou de guspies. Però l'efecte sorpresa es desgasta tant com miraculosa n'és la multiplicació.

El mestre ni tan sols es planteja que els més aviat inaccessibles banquers

que es troben entre els seus clients el lloen i el glorifiquen com a *enfant terrible* en fullets publicitaris i consideren l'arquitecte de bon tros un radical.

Quan als anys setanta Gehry va transformar la seua casa a Santa Monica amb xapa ondulada, tela metàl·lica i llistons de fusta en una residència de deixalles, era en efecte encara radical.

Als anys vuitanta va descobrir l'encant de les formes orgàniques i la benedició dels programes informàtics, amb els quals pot, en primer lloc estimular la seua fantasia, i després calcular fins a

Milers i milers de turistes pelegrinen cada any a Bilbao. Aquesta allau fa temps que té un nom: efecte Bilbao. La marca s'ha establert. Els visitants hi van per admirar la desconcertant carcassa

l'última corba. D'ençà d'aquests anys, les seues construccions només fan cabrioles.

El prototip absolutament còmic es troba a la frontera suïsoalemanya, al rural Weil. Gehry hi ha construït per encàrrec de l'empresa de mobles Vitra un petit museu de disseny: una madeixa de formes excèntricament proliferant, panxuda i asimètrica, que de colp va fer coneguda per als amants de l'arquitectura la petita ciutat badesa, al costat de Nova York, Tòquio i Berlín. La casa es va inaugurar el 1989; però només al 1997 Gehry, l'artista dels saltirons, va arribar a la seua forma plena: amb la sucursal del Museu Guggenheim de Nova York a Bilbao.

Aquest monstuós formiguer de titani lluent pareix com si girara moltes vegades sobre els seus diversos eixos, o com si Picasso en la seua època cubista haguera practicat el monopati sobre una rampa semicircular. Els crítics d'arquitectura del món s'agenollaren i escrigueren himnes. El boig dinosaure de ciment, l'expressiva dinàmica del qual sobrepassa i destrossa obsessivament els plantejaments d'Erich Mendelsohn (torre d'Einstein a Postdam) i Le Corbusier (església del Peregrinatge a Ronchamp) eleva el seu creador definitivament a Déu de l'arquitectura que sembla que engendre colossos. Milers i milers de turistes pelegrins d'ençà cada any a la llunyana ciutat industrial basca. Aquesta allau fa temps que té un nom: efecte Bilbao. La marca s'ha establert. Tan penetrant que no és que els visitants hi vagen per veure l'art al museu, sinó per admirar la desconcertant carcassa. A fora, la festa; a dins, el cementiri. Als experts en arquitectura, d'entrada també entusiasmats, els sembla estrany. Aaron Betsky, el cap de l'Institut d'Arquitectura Holandesa a Rotterdam, crítica que Bilbao haja esdevingut un instrument de màrqueting. El que s'hi ha construït no és una casa sinó un escenari. Que n'és de cert!

Gehry mateix, al capdavant un home serè, no vol ni sentir que per a ell siga més important la forma autònoma que la resta de coses que necessiten les bones construccions: han de fer justícia també a la seua funció, considerar la

història i la particularitat de cada indret. Malgrat això, s'aparta de la funció de l'edifici, i d'aquest només resulta, a poc a poc, la forma. Per a cadascun dels seus projectes elabora innombrables models. Però els resultats acaben sempre des de fa alguns anys en el mateix formiguer orgànic.

Aquest home, que un dia va declarar la guerra a la uniformitat internacional de caixes, amb una estètica diferenciada de l'expressió i de l'espai virtual, avorix cada vegada més amb les seues formes gesticulants, igual que la universal caixa de la Bauhaus. Ben cert és més agosarada que totes les capses d'aquest món. Però també més lletja.

Però amb això, la maledicció: els clients de Gehry ara volen tots el seu èxit Bilbao, si és possible "supra Bilbao", i el mestre els subministra de bon grat. I si cal fins a Herford. Allí, a la petita ciutat prop de la selva de Teutoburg, d'ací al 2003 s'haurà d'erigar onejant, d'acord amb el model acreditat, una construcció de Gehry de vidre i acer, aquesta vegada com a museu del moble i de l'art.

Gehry ha après dels mànagers de la cadena de museus Guggenheim, el que aquests superestrategs al seu torn van copiar de multinacionals com McDonald's: com és, d'enginyós, crear un producte apte per a les masses que es pot distribuir pertot arreu.

Així prescriuen les lleis de la globalització, sobretot les de l'americanització global. Els alemanys no volen renunciar a aquestes ni de bon tros. De primer va arribar la Coca-Cola, després el Cheeseburger, i ara, Gehry.

Com que no hi ha somni americà sense *páthos*, per a Gehry són importants aquesta mena de frases, com ara que ell deixa anar molt d'optimisme en la seua arquitectura, que vol desencadenar en l'observador sensacions positives.

Gehry va venent els seus clons de Bilbao a gairebé qualsevol escala. De vegades costen uns quants milions, de vegades calcula en milers de milions. El preu determina el grau de curvatura, però el bombolleig biomòrfic i l'esmalt platejat són, en qualsevol cas, obligatoris. Es reconeixen els articles de marca ^{SOY}Gehry a ull nu. Això és exactament el

Gehry ha après dels mànagers de la cadena de museus

Guggenheim el que aquests superestrategs van copiar de multinacionals com McDonald's: un producte apte distribuïble pertot arreu

que demanen els seus clients. I si cal, ells mateixos claven un colp de mà. A Hannover, per exemple, la companyia de transport Ústra ha batejat amb orgull la nova torre d'oficines, un minigratacel de vuit pisos, com a Gehry-Tower. Sembla com si algú haguera escorregut amb compte una tira de plastilina. Es van cargolar 8.000 planxes de titani sobre les parets lleugerament inclinades i ja estava enllestit el "típic Gehry".

L'artista de la construcció va dirigir la cosa des de ben lluny. Gehry va examinar el solar irregular que feia cantó al centre de Hannover dels anys noranta, el va trobar horrorós, tot i que construïble, i no hi va tornar fins que la torre d'oficines va ser presentada oficialment. De tota manera, va poder proclamar somrient que el seu treball li "agrajava de debò". Gehry i el seu equip es van limitar a enviar els plànols per adreça electrònica a una empresa de planificació de construccions alemanya. Gràcies a Internet pot produir més ràpidament i global que abans. Però també d'una manera més innovadora?

L'estrella americana Gehry hereta l'austríac Friedrich Hundertwasser.

Aquest vistós mestre de la cursileria de les columnes enroscades i còfies daurades va ensucrar el món des de Viena fins a Uelzen, a la Baixa Saxònia, amb tota classe de castells rics en corbes, oasis per nadar i estacions de tren. Ell també es va rebel·lar contra les modernes caixes de ciment, contra la "dictadura del rectangle" (Tom Wolfe); però a la fi la seua protesta sonava simplement monòtona.

Sens dubte, Gehry es delecta en les seues vibracions que amb l'aura espacial de la factibilitat virtual. I amb prou feines trobem diferència si es reencarnen com a edifici d'oficines al bell mig de la Praga vella, com a museu per a música rock a Seattle o –com fa temps que està projectat– com a sala de concerts per a Walt Disney a Los Angeles. Com si foren estacions de servei, es converteixen despreocupadament en funcionaris amb el seu *look* homogeni sobre el camp obert, la regió industrial o al mig de la ciutat.

Aquests narcisistes cossos estranys del pop produeixen el mateix efecte perible que les joguines futuristes dels parcs d'atraccions i les exposicions univèr-

sals: són la materialització de l'aparença, que promet molt, però no descobreix res. Aquesta mena d'arquitectura ha d'enlluernar. Gràcies al titani ho aconsegueix.

I una mica d'esplendor és garantida també per als llogaters. Les construccions de Gehry suggereixen dinàmica sense alè, i aquesta val avui en cada branca com a condició primera per a l'èxit. Una embriaguesa construïda, de la qual els consumidors, però, es desperten en algun moment amb mal de cap i ressaca.

Tanmateix, Gehry pot fer altres coses, si cal. Com per exemple el seu projecte per al DG Bank, per al qual ha construït una filial emblemàtica a la plaça de París a Berlín. Allí el van obligar a rendir-se a les determinacions –ben controvertides– del Govern berlinès, que li havia prescrit les dimensions i també el material de pedra per als murs exteriors. A la fi, cap arquitecte d'aquest món, tot i que siga molt famós, pot pertorbar amb extravagàncies l'harmonia de la Porta de Brandenburg.

En aquest cas, el terror municipal va ser una benedicció. L'obstinat de Gehry

ha construït una caixa de cartró de color crema i, sorprenentment, purista; la seua expressiva ira decoradora es desplaça cap a dins. I com que ningú no imaginaria una cosa d'aquesta mena darrere de la tranquil·la façana, hi produeix de nou una sensació d'efecte Bilbao sorprenent.

Gehry va ficar en l'atri immens una escultura espacial colossal: "Un cap de cavall amb un embolcall de plata", segons el periòdic berlinès *Tagesspiegel*. El banc es mostra feliç davant del fet que l'arquitecte li regalara, a banda de moltes oficines discretes, aquesta curiosa sala de conferències, que també pot ser llogada per altres empreses per la quantitat de 10.000 marcs alemanys al dia. Una recaptació benvinguda, ja que el manteniment de l'edifici és car. Per a la neteja del sostre de vidre –una cúpula ampul·losa sobre el perfil d'una balena– cal contractar netejadors de finestres especialistes i amb qualitats d'alpinistes. En una segona gegantina còfia de vidres, al bell mig de l'atri representatiu, ja s'han trencat alguns dels sensibles vidres. La flamant andròmina s'ha de reparar ja.

Què li importa a un "gran visir" de l'arquitectura digital aquesta mena d'escàndols quan se li elogia en una exposició al Museu Guggenheim de Nova York com a supravisionari? Una celebració al seu favor. Finalment, el museu projecta una nova construcció, un nou Bilbao; què si no? En aquesta ocasió Gehry s'enlaira definitivament: vol que la seua obra estiga suspesa com una nau espacial, sobre l'East River. Aquesta serà la construcció més cara de la seua carrera, amb 1,6 milers de milions de marcs alemanys, si es fa. L'exposició és un acte de relacions públiques que ha d'encoratjar els patrocinadors. Si no es fa, hi ha prou projectes amb els quals Gehry es podrà consolar. Entre altres, està elaborant amb una empresa alemanya un concepte de cases prefabricades.

Bilbao per a tothom. Així la McGehrytzació del món fóra quasi perfecta.

Ulrike Knöfel
© *Der Spiegel*

Traducció: Mònica Fernández
i Àngels Giménez